

نکته

تجربیات جهانی مقاوم سازی اقتصاد

«اقتصاد آسیب پذیر یا شکننده (vulnerable economy) که نقطه مقابل اقتصاد مقاومتی به شمار می رود، مفهومی است که حدود دودهه از تولد آن در ادبیات اقتصادی می گذرد و در واقع چند سال پس از تجربه بحران مالی شرق آسیا در سال ۱۹۹۷ مورد توجه قرار گرفته است. بحرانی که مولود خطای راهبردی وابسته کردن بازارهای مالی به سرمایه گذاران خارجی بود و به سقوط چندساله اقتصادهایی منجر شد که در جهان به عنوان معجزه آسیایی شناخته می شدند. التفات به مسئله آسیب پذیری یا مقاومتی بودن، نه تنها در سطح اقتصاد ملی بلکه در همان زمان در سطح بنگاه های اقتصادی نیز جدی گرفته شد. مقاله هامل و والیانگاس (۲۰۰۳) در نشریه معروف دانشگاه هاروارد بنام «باز به مقاوم بودن» نمونه ای از پدید آمدن این هوشیاری بود. آغاز حصر غیر انسانی غزه در سال ۲۰۰۵ نیز بهانه دیگری بود که مسئله پرهیز از شکنندگی اقتصاد در شرایط حصر، به عنوان یک موضوع قابل تأمل مطرح و مقالات متعددی در این باره نگاشته شد؛ از جمله مقاله صلاح رمضان محمدآغا (۲۰۱۱) پیرامون مدل مقاوم سازی اقتصاد غزه که در هشتمین کنفرانس بین المللی اقتصاد مالیه اسلامی ارائه شد. این سیر با وقوع بحران مالی سال ۲۰۰۸ آمریکا و سپس اروپا تکمیل شد. اگر چه بحران مزبور برای اقتصاد آمریکا نمونه یک شوک خارجی نبود، اما اولا برای کشورهای اروپایی که به عنوان سرزیربحران آمریکامتأثر شدند تاحدی برونزا تلقی می شدند بنابراین نشانه آسیب پذیری اقتصادهای اروپایی از جانب اقتصاد آمریکا بود. (اصطلاح معروف اگر اقتصاد آمریکا عطسه کند، اقتصاد اروپا سرما خواهد خورد) ثانیاً برای خود آمریکان نیز حاوی درس مهمی بود و این که اتکالی کامل به بازار آزاد و بدون مقررات می تواند شکنندگی اقتصاد را افزایش دهد و زمینه ساز بحران هایی مشابه سال ۲۰۰۸ شود. به همین دلیل در سال های اخیر موج نظری بزرگی در محافل دانشگاهی و سیاست گذاری جاری شده که بر شکننده بودن و خوش بینانه بودن فرض های الگوهای نئو کلاسیک تأکید و تنظیم گری هوشمندانه دولت ها را ترجیح می کنند. می توان گفت هم اکنون نسبت به یک دهه گذشته نسبت به مقاوم سازی اقتصاد آگاهی و حساسیت جهانی بیشتری وجود دارد. روشن است در خصوص کشور هایی که به دنبال پرداخت بهای استقلال سیاسی و پافشاری بر مواضع ضد هر مونی خود هستند، باید حساسیت مضاعفی وجود داشته باشد. آخرین حلقه از آگاهی جهانی درباره اقتصاد مقاوم مربوط به گزارش رسمی اجلاس مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳) است که با نام «ایجاد مقاومت ملی در برابر مخاطره های جهانی» منتشر شد. البته تعبیر این گزارش از مقاومت (تاب آوری)، شامل طیف وسیعی از مخاطره های جهانی می شود (مانند بلایای طبیعی) که فراتر از اثر شوک های خارجی است. همچنین مقاومت پیوند وثیقی با پیش بینی پذیر بودن مخاطره هادر در گزارش مزبور پنج بُعد برای تقویت مقاومت پیشنهاد شده است:

- ۱- زیر سامانه اقتصادی؛ مشتمل بر جنبه هایی از قبیل محیط اقتصاد کلان، بازار کالا و خدمات، بازار مالی، بازار کار، پایداری پذیری و بهره وری و مانند آن ها.
- ۲- زیر سامانه زیست محیطی؛ مشتمل بر جنبه هایی همچون منابع طبیعی، شهر سازی و سامانه زیست جوم شناختی.
- ۳- زیر سامانه حکمرانی؛ مشتمل بر نهادها، دولت، رهبری، سیاست ها.
- ۴- زیر سامانه زیر ساخت ها؛ مشتمل بر زیر ساخت های حساس به ویژه مخابرات، انرژی، حمل و نقل، آب و سلامت.
- ۵- زیر سامانه اجتماعی؛ مشتمل بر سرمایه انسانی، سلامت، اجتماع و افراد.

در ادبیات متعارف، یک اقتصاد زمانی شکننده است که شوک های بیرونی بتوانند به راحتی آن را از موقعیت ظاهر امتعادل و پیش رونده خارج کنند. ذکر این نکته لازم است که ویژگی آسیب پذیری هیچ ارتباطی به عملکرد عادی یک اقتصاد ندارد. یعنی در شرایط معمول ممکن است یک اقتصاد از لحاظ شاخص های اقتصاد کلان در وضعیت بسیار مطلوبی به سر ببرد. مثلاً نرخ های رشد بالا و بیکاری و تورم اندکی داشته باشد»

اقتصاد

گزارش

در طول سالیان گذشته بسیاری از کارشناسان و تحلیلگران اقتصادی، ریسک های بسیاری را به عنوان عوامل آسیب رسان به اقتصاد کشور بر شمرده اند و در این میان دولت ها همواره در تلاش بوده اند تا اقتصاد را در برابر آن ها مقاوم تر کنند. یکی از مهم ترین این عوامل، تکانه های خارجی یا همان تحریم هاست. اخیراً نیز رئیس جمهوری در راستای فرایند نظارت ستادی بر دستگاه های اجرایی کشور، به وزارت امور اقتصادی و دارایی رفت و پس از شنیدن گزارش وزیر و مدیران ارشد این وزار تخانه از اقدامات صورت گرفته در دو سال گذشته، توصیه ها و نکات مهمی برای بهبود و ارتقای عملکرد این وزار تخانه مطرح کرد.

تحریم های ناجوانمردانه اقتصادی که همواره آمریکا و کشورهای غربی در طول سال ها و دهه های اخیر علیه ایران اعمال کرده اند، آسیب های جدی بر پیکره اقتصاد کشور وارد کرده و آثار این تکانه های خارجی در بازار داخلی و سفره مردم همواره قابل مشاهده بوده است. در این میان دولت ها همواره تلاش کرده اند تا اقتصاد کشور را مصون از این تکانه ها کرده یا آنکه به حدی آن را تقویت کنند تا در برابر این معضلات مقاوم تر شود.

البته سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی در قالب ۲۴ بند در اواخر بهمن ماه سال ۱۳۹۲ از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ شد. ایشان در همین راستا تأکید کردند که پیروی از الگوی علمی و بومی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی، عامل شکست و عقب نشینی دشمن در جنگ تحمیلی اقتصادی علیه ملت ایران خواهد شد. همچنین اقتصاد مقاومتی می تواند در بحران های رو به افزایش جهانی، الگویی الهام بخش از نظام اقتصادی اسلام را عینیت بخشد و زمینه و فرصت مناسب را برای نقش آفرینی مردم و فعالان اقتصادی در تحقق حماسه اقتصادی فراهم کند.

طرح های دولت در راستای مقاوم سازی

دولت مردمی سیزدهم طرح های متعددی در راستای مقاوم سازی اقتصاد مصوب کرده و به مورد اجرا گذاشته است. به عنوان مثال در جلسه اسفندماه سال گذشته ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی، دو طرح اولویت دار و راهبردی دولت در جهت مقاوم سازی اقتصاد به تصویب رسید. این طرح های اولویت دار و راهبردی شامل «توسعه نظامات

گفت و گو

اقتصاد ایران از زمان پیروزی انقلاب اسلامی با انواع تحریم ها بیگانه نبوده، اما شاید تحریم هایی که در دو دهه گذشته صورت گرفته شدید تر از موارد قبلی بوده باشد؛ چرا که اکنون ایران یکی از کشورهای است که با شدید ترین تحریم ها دست و پنجه نرم می کند. طبیعی است اقتصاد در شرایط تحریمی ساز و کار های خاص خود را می طلبد و بر این اساس است که در سال ۱۳۸۹ رهبر معظم انقلاب واژه «اقتصاد مقاومتی» را به عنوان راهکاری برای مقابله با تحریم ها برگزیدند. در واقع اعمال تحریم های مختلف اقتصاد کشور را در شرایطی خاص قرار می دهد و دولت ها مجبور می شوند برای مواجهه با این وضعیت راهکار های خاصی را در دستور کار خود قرار دهند. مقاوم سازی اقتصاد با

نرسیدن کالا به بازار، دور باشییم. در این میان چند مورد از اهمیت بیشتری برخوردار است؛ اول امنیت غذایی است که باید در کشور تأمین شود. دوم امنیت بهداشت و سلامت و از مهم ترین موضوعاتی است که در بدترین شرایط، هر کشوری باید به این دو دسترسی داشته باشد تا بتواند بدون وابستگی که استقلال او را به خطر بیندازد، این استقلال را با ظرفیت موجود خود فراهم کند.

چگونه باید این دو مورد مهم را محقق کرد؟

در زمینه امنیت غذایی قاعده تا باید به این فکر باشییم که در بخش کشاورزی به ظرفیت پایداری برسیم و به توسعه پایدار در بخش کشاورزی و دامداری آنچه که زیربنای غذایی مردم است، برسیم و بقیه مایحتاجی که نیاز داریم و خودمان نداریم را وارد کنیم. البته این امکان در برخی کالاها وجود ندارد، در نتیجه باید با دنیا تعامل کنیم. تمام آنچه در این حوزه از سم و کود و بذر و ماشین آلات و آموزش و فناوری و هر چه در حوزه کشاورزی ضرورت دارد، باید مورد توجه قرار گیرد تا بهره وری را افزایش و ضایعات را کاهش دهیم. همچنین باید با ظرفیت مناسبی قوت غالب و سبد غذایی مردم را فراهم کنیم و برنامه داشته باشیم. این در حالی است که همچنان سند راهبردی برای توسعه اقتصادی کشور وجود ندارد.

بانکی بین المللی» و «تأمین پایدار غذای اساسی مبتنی بر الگوی کشت» بود.

همچنین سید احسان خاندوزی، وزیر اقتصاد نیز اوایل ماه گذشته برنامه های دولت برای مقاوم سازی اقتصاد را تشریح کرد. به گفته او ارتباطات بین الملل و منزوی و محصور نشدن تجارت خارجی ما اعم از نفتی و غیر نفتی، توسعه و افزایش سرمایه گذاری، بودجه مقاوم و غیره باعث مقاوم شدن بودجه دولت در مقابل سیاست های شیطنت آمیز دشمنان شده و خواهد شد. خاندوزی در این باره گفت: «میدوریم بتوانیم این اجزا را قدر تمندتر از گذشته دنبال کنیم تا در پایان دوران فعالیت دولت، با کمک و نظارت مردم و اتکا به حضور و نقش آفرینی بخش خصوصی به نقطه ای برسیم که نقطه آسیب ناپذیری اقتصاد ایران باشد.»

دستورات هفت گانه رئیس جمهوری

سید ابراهیم رئیسی در طول سال های گذشته بارها در این باره صحبت کرده و اخیراً نیز در بازدیدی که از وزارت اقتصاد داشته

بر محور هایی تأکید کرده که می تواند اقتصاد ایران را در برابر تکانه های خارجی مقاوم کند. رئیس دولت سیزدهم این محور ها را به عنوان وظایف و مأموریت های وزارت اقتصاد بیان کرد. او با تأکید بر ضرورت نگاه تحولی مدیران این وزار تخانه به همسراه بازرنگی در برخی روندهای موجود و برداشتن گام های روبه جلو و جهشی جهت ساماندهی نظام مالی و فراهم کردن سرمایه برای کشور، گفت: «از جمله مأموریت ها و وظایف اصلی وزارت امور اقتصادی و دارایی استفاده از اختیارات قانونی برای «تجمیع سرمایه در کشور» از محل مالیات، بیمه و بازار سرمایه تا بانک ها، گمرکات، مولدسازی و خصوصی سازی است.»

رئیس جمهوری رشد اقتصادی را در گروی افزایش بهره وری و سرمایه گذاری عنوان کرد و با تأکید بر نقش این وزار تخانه در این زمینه افزود: «همه برنامه ها و تصمیم گیری های باید معطوف به رونق تولید در کشور باشد.» ایجاد مشوق های مالیاتی برای تولید کنندگان، استفاده از آردم های خصوصی سازی برای تقویت تولید و تبدیل سرمایه های منجمد و متوقف به سرمایه پویا و مولد از دیگر مواردی بود که رئیس دولت سیزدهم بر آن تأکید کرد و آن ها را از زمینه های موجود در این وزار تخانه برای کمک به رونق تولید و رشد اقتصادی در کشور دانست. به گفته او در زمینه جذب سرمایه گذاری نیز این وزار تخانه با تسهیل تجارت و بهره گیری از ظرفیت های بیمه ای برای تضمین سرمایه و پوشش ریسک سرمایه گذار و همچنین ایجاد جذابیت در بازار سرمایه برای جذب سرمایه های سرگردان مردم می تواند در زمینه تأمین سرمایه گذاری به عنوان دیگر پایه ها و محور های مهم رشد اقتصادی نقش آفرین باشد.

دستورات هفت گانه رئیس جمهوری به وزارت اقتصاد ابلاغ شد

راهکارهایی برای مقاوم سازی اقتصاد

بهره وری دانست و بر ضرورت اهتمام بیشتر این وزار تخانه برای تحقق کامل اهداف دولت در این چهار چوب تأکید کرد. همچنین برنامه ریزی برای کاهش مالیات تولید با هدف حمایت حداکثری از تولید کنندگان، توجه ویژه به اجرای عدالت با نظارت دقیق بر داده های سامانه مودیان مالیاتی، ضرورت تسریع در تکمیل سامانه جامع تجارت با هدف جلوگیری از تخلفات و ریشه کن کردن بسترهای فساد، ارائه گزارش شفاف و دقیق به مردم و دستگاه های نظارتی درباره اقدامات دولت در اجرای اصل ۴۴، لزوم همگام ساختن همه دستگاه ها در اجرای قانون مولدسازی با تحلیل از مدیران موفق در این زمینه و اصلاح برداشت های نادرست و غلط درباره این مقررات، تسهیل فرایند پذیرش شرکتهادر بازار سرمایه، توجه ویژه به عنصر زمان در تصمیم گیری ها و اقدامات برای جانمندن از رقبای منطقه ای و تبیین اقدامات امید آفرین وزارت امور اقتصادی و دارایی برای مردم، فعالان و کشرنگران اقتصادی از توصیه ها و نکات مهم مطرح شده از سوی رئیس جمهوری در جمع مدیران ارشد وزارت اقتصاد بود.

رئییسی «فسادستیزی» را محوری ترین رویکرد دولت مردمی دانست و با بیان اینکه در این دولت حتی یک مورد فساد هم زیاد است و نباید رخ دهد، نظارت دقیق بر عملکردها و ایجاد انضباط مالی در نظام پولی و بانکی کشور را از ضرورت های مبارزه با فساد در دولت مردمی بر شمرد و با تأکید بر اهمیت حفظ نیروی انسانی با تجربه و کارآمد در دستگاه های اجرایی کشور، گفت: «حفظ نیروی انسانی در گروی حفظ نظارت ها بر عملکردهاست.»

رئییسی جبران عقب ماندگی ها در رشد اقتصادی و سرمایه گذاری و همچنین برداشتن گام های بلند برای استقلال اقتصادی کشور را نیازمند «مدیریت کارآمد و تحول خواه» به ویژه در وزارت امور اقتصادی و دارایی کشور دانست. به اعتقاد او، این وزار تخانه موظف است با بهره گیری از همه قوانین حمایتی در عرصه تولید از جمله قانون رفع موانع تولید، قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار و قانون استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور، همه تلاش خود را در جهت رونق اقتصادی و مقاوم سازی اقتصاد کشور در برابر تکانه های خارجی به کار گیرد.

ممنوعیت بنگاه داری بانک ها

بنگاه داری بانک ها با سیاست های کلی نظام و دولت سازگاری ندارد. این جمله ای بود که سید ابراهیم رئیسی بر آن تأکید کرد و گفت: «هدایت سرمایه بانک ها به سمت تولید و توانمندسازی بخش خصوصی از جمله اقدامات مهم در ساماندهی نظام مالی کشور است که وزارت امور اقتصادی و دارایی می تواند در این زمینه به طور جدی و مؤثر نقش آفرین باشد.» همچنین تلاش برای افزایش سرمایه گذاری داخلی و خارجی و افزایش بهره وری دو انتظار و خواسته اصلی رئیس جمهوری از مدیران وزارت اقتصاد در جلسه اواخر آذرماه امسال بود.

رئییسی ایجاد سامانه جامع اطلاعات اقتصاد ایران و همگام سازی بنگاه ها و شرکتهای دولتی و غیردولتی با سیاست های اقتصادی کشور را از جمله اقدامات خوب و مؤثر وزارت اقتصاد در جهت سالم سازی نظام اقتصادی و افزایش

عضو هیأت مدیره خانه صنعت و معدن تحلیل کرد

چگونه اقتصاد ایران در برابر فشارهای خارجی دوام می آورد؟

همان اقتصاد مقاومتی چنانچه اشاره شد، یکی از این راهکارهاست که به عنوان روشی برای مقابله با تحریم های اقتصادی بین المللی علیه ایران در نظر گرفته شده است. سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی که در مجمع تشخیص مصلحت نظام تدوین شده، در سال ۱۳۹۲ از سوی مقام معظم رهبری به رؤسای قوای سه گانه دولت، مجلس و قضا ییه ابلاغ شده و معظم له دستور دادند که «بی درنگ و با زمان بندی مشخص» این دستورات اجرایی شود. حال در شرایطی که ۱۰ سال از ابلاغ این سیاست ها می گذرد آرمان خالقی، عضو هیأت مدیره خانه صنعت و معدن در همین راستا با «آئینه نو» به گفت و گو نشستند که مشروح آن را در ادامه از نظر می گذرانید.

گرفته است. به عنوان مثال هنگامی که سرمایه گذاری توسط بخش خصوصی انجام می شود، مشخص نیست فردا واردات محصولی که برای تولیدش سرمایه گذاری شده، آزاد شده یا صادرات آن منع می شود. در چنین شرایطی باید پرسید تکلیف سرمایه گذار چه خواهد بود؟ همین موضوع سبب می شود اعتماد به تصمیم گیری های دولت کاملاً از بین برود. این تصمیم گیری های یک شسبه، ناگهانی و خلق الساعه سرمایه گذار داخلی یا خارجی را وادار به احتیاط بالا برای سرمایه گذاری می کند. در همین راستا بهتر است یک پیام صریح و عملی از سوی دولت به بخش خصوصی و سرمایه گذاری داده شود که سرمایه گذاری از سوی تصمیم های دولت در خطر نیست و با آمدن و رفتن یک دولت و تصمیم گیری های سیاسی و تنش های مختلفی که اتفاق می افتد دولت به آنچه تعهد کرده عمل خواهد کرد. به عنوان مثال فرض کنید در بعضی قراردادها دولت بخش خصوصی را برای پیمانکاری یک پروژه در نظر می گیرد. در نهایت پیمانکار تشویق می شود پروژه را انجام دهد، اما زمانی که به مرحله تسویه حساب می رسد، ماه ها و شاید سال ها بخش خصوصی باید بدود تا بتواند پولی را که هزینه کرده و کاری که انجام داده را با دولت تسویه کند. این تأخیر اساساً هیچ پیام مثبتی دربر ندارد.

رئیس جمهوری در بازدید اخیرش از وزارت اقتصاد به نکته ای اشاره کرد که جالب توجه است. در این بازدید دو محور و خواسته اصلی ریاست قوه مجریه از مدیران وزارت اقتصاد در راستای مقاوم سازی اقتصاد مطرح شد که «تلاش برای افزایش سرمایه گذاری داخلی و خارجی و افزایش بهره وری» است. همچنین ایشان گفت برای این قضیه باید حمایت حداکثری از تولید کنندگان داشته باشییم. شما این محور ها را در بحث مقاوم تر کردن اقتصاد چقدر مهم می دانید؟

برای توسعه اقتصادی اصولاً بخش خصوصی باید ورود پیدا کند. بنابراین اگر بخواهیم این مهم محقق شود باید بخش خصوصی به نوع رفتار دولت و سرمایه گذاری اعتماد کند. عملکرد دولت تاکنون این را نرسانده و حس امنیت را در سرمایه گذار (داخلی یا خارجی) ایجاد نکرده است. به عبارت دیگر سرمایه گذاری در ایران پرریسک نشان داده می شود. بنابراین به نظر می رسد اگر بخش خصوصی وارد سرمایه گذاری شود و خصوصی سازی واقعی اتفاق بیفتد، امنیت کافی برای فعالان این بخش وجود ندارد. از سوی دیگر تغییر مقررات توسط دولت نیز ثبات اقتصادی را کاهش داده و امکان تصمیم گیری را از بخش خصوصی